

Dr hab. Aldona Sopata, prof. UAM
Zakład Badań nad Wielojęzycznością
Instytut Lingwistyki Stosowanej

Poznań, 01.06.2016

Ocena rozprawy doktorskiej -

mgr Sofya Aksenova

**„Kongruenzabweichungen in der Relation ‘Subjekt – Prädikat – Objekt’ im Deutschen
im Vergleich mit dem Englischen, Russischen und Polnischen”**

Szczecin 2016

Przedłożona mi do oceny rozprawa składa się z dwóch części: teoretycznej (str. 5-170) i empirycznej (str. 171-214), a także rozdziału zawierającego wnioski (str. 215-220), spisu bibliografii (str. 221-231) oraz źródeł (str. 232-234), a także streszczenia w j. polskim i angielskim (str. 235-240). Struktura pracy jest logiczna i odpowiada klasycznej strukturyzacji prac doktorskich.

Autorka jasno sformułowała cel rozprawy we wstępie. Jest to wykazanie odstępstw kongruencji w zdaniu w języku niemieckim w porównaniu z językiem angielskim, rosyjskim i polskim (str. 5). Służyć temu ma analiza relacji ‘podmiot – orzeczenie – dopełnienie’ na podstawie autentycznych konstrukcji z tekstów w badanych językach. Cel ten jest ciekawym i ważnym celem badań, gdyż relacje ‘podmiot – orzeczenie – dopełnienie’ znajdują się w centrum rozważań teoretycznych i badań empirycznych współczesnej lingwistyki.

Pewna niejasność powstaje podczas przedstawiania przez Autorkę metodologii badań. Na str. 5 Doktorantka twierdzi: „Die untersuchte Problematik wird mit Hilfe der Korpusanalyse und Grammatikalitätsurteile veranschaulicht”. Osądy gramatyczności (*grammatical judgements*, *Grammatikalitätsurteile*) są szeroko stosowaną metodą w lingwistycznych badaniach

Al. Niepodległości 4, Collegium Novum, 61-874 Poznań
NIP 777 00 06 350, REGON 000001293
tel. +48 61 829 35 00, fax. +48 61 829 35 01
dziekneo@amu.edu.pl

www.neo.amu.edu.pl

empirycznych, która polega na przedstawianiu badanym osobom zdań/wypowiedzi, a osoby te osądzają stopień gramatyczności/poprawności przedstawionych im zdań. Takich badań Autorka nie przeprowadzała. Zdanie to wprowadza więc czytelnika w błąd.

Wyjaśnienia wymaga też inne zdanie Doktorantki ze str. 5, a mianowicie: „Wenn eine Kategorie keine semantische Interpretation hat, wird angenommen, dass sie im Verlauf der generativen Prozedur überprüft, aber nicht gelöscht wird”. Jedną z procedur generatywnych – *Agree* – jest uważana najczęściej za taką, która powoduje wymazanie tzw. cech nieinterpretowanych (por. Chomsky 1995:280¹). Powinno więc zostać tu wyjaśnione, jakie kategorie i jakie procedury Autorka ma w tym fragmencie na myśli.

Rozdział drugi pod tytułem „Prämisse der Dissertation” zawiera opis podstaw analizy syntaktycznej, definicję zdania, a także podstawowe założenia gramatyki walencyjnej oraz generatywnej, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. takiego zagadnienia jak tropikalizacja. Wybór Autorki jest zasadny, gdyż są to rzeczywiście zagadnienia leżące u podstaw jej badań. Problemy te zostały przez Autorkę przedstawione bardzo przejrzyście. Uszczegółowienia wymaga jedynie twierdzenie Autorki ze str. 27: „Das finite Verb kann im Russischen im Präsens phonetisch nicht auftreten, deshalb kommt es zur Kongruenz zwischen dem finiten Verb und dem Adjektivprädikativ“. Ponadto w języku polskim do określenia rodzaju przymiotnika w liczbie mnogiej stosuje się raczej terminów – męskoosobowy i niemęskoosobowy, a nie męski i żeński, jak czyni to Autorka (str. 28).

W rozdziale trzecim „Kongruenz im Deutschen” Autorka przedstawia kongruencję w języku niemieckim, a w szczególności jej cechy oraz zagadnienia związane z orzeczeniem i ramą zdaniową w języku niemieckim. Literatura przedmiotu, m.in. Engel (1988, 1999, 2004), Glinz (1965, 1970), Hentschel/Weydt (2003), została przedstawiona przez Doktorantkę rzetelnie i

¹ Chomsky, Noam. 1995. *The Minimalist Program*. MIT Press, Cambridge, Ma.

wyczerpująco. Problemy gramatyczne zostały przez Autorkę przedstawione przejrzysto i opatrzone odpowiednimi przykładami.

W rozdziale czwartym „Kongruenz im Englischen” Autorka skupia się na kongruencji w języku angielskim. Prezentuje tu m.in. takie zagadnienia jak cechy kongruencji, szyk wyrazów i tropikalizację w zdaniu angielskim, kongruencję dopełnienia, konstrukcje egzystencjalne, a także zagadnienia teoretyczne, m.in. hipotezę czasowników inakuzatywnych Perlmuttera. Autorka przedstawia też interpretację zdań z nietypowym szykiem. W streszczeniu kończącym ten rozdział Doktorantka klarownie podsumowuje najważniejsze fakty związane z kongruencją w języku angielskim.

Rozdział piąty „Kongruenz im Russischen” to przedstawienie przez Autorkę kongruencji w języku rosyjskim. Pani mgr Aksenova uwzględnia w swym wywodzie wzorce zdaniowe i kongruencję w języku rosyjskim, zdania ze znaczeniem modalnym, konstrukcje egzystencjalne, zdania z akcentem emfaticznym, zdania z orzecznikiem bez czasownika, zdania jednoczłonowe, zdania bezokolicznikowe i inne. Problematyka została przedstawiona wyczerpująco, a podane przykłady bardzo dobrze obrazują omawianą tematykę. Uwzględnione zostały prace m.in. takich autorów jak Belowskaja (2001), Zemskij (2003) i Szachmatow (2007), co daje dobry obraz całości literatury przedmiotu.

W rozdziale szóstym „Kongruenz im Polnischen” Autorka omawia kongruencję w języku polskim skupiając się na następujących zagadnieniach: szyk wyrazów w zdaniu polskim, wpływ rodzaju na kongruencję między podmiotem i orzeczeniem, topik-fokus w języku polskim, konstrukcje egzystencjalne, zdania z podmiotem w dopełniaczu, podmiotem domyślnym, zbiorowym, zdania bezosobowe i in. Autorka uwzględnia w swej analizie prace m.in. Saloni/Świdzińskiego (1998), Skibickiego (2007), Jadackiej (2007) i in. Rozdział ten jest udaną próbą przedstawienia złożonej problematyki kongruencji w języku polskim

Ponadto rozważania z rozdziałów 3-6 są bardzo dobrą podstawą do badań empirycznych przedstawionych przez Autorkę w dalszej części pracy.

W części empirycznej pracy Pani mgr Aksenova zanalizowała konstrukcje pochodzące z tekstów prasowych oraz literackich w czterech omawianych językach. Analiza została przeprowadzona według zasad tradycyjnych i generatywnych. Analizowane przykłady dotyczą odstępstw od reguł kongruencji w zdaniu. Autorka wyjaśnia, dlaczego niektóre z tych konstrukcji mogą być interpretowane błędnie. Doktorantka podejmuje także refleksje na temat tego, czy „zakodowanie” kongruencji w jednym elemencie jest zawsze wystarczające dla zrozumienia treści. Tym samym, zakładany cel prymarny pracy, tzn. wykazanie odstępstw kongruencji w zdaniu w języku niemieckim w porównaniu z językiem angielskim, rosyjskim i polskim, zostaje osiągnięty. Problemy podjęte przez Doktorantkę rozprawy są złożone. Autorka bardzo dobrze sobie z nimi radzi, co znajduje odzwierciedlenie w przemyślanej strukturze pracy, przejrzystym wywodzie teoretycznym i dobrze przeprowadzonej analizie w części empirycznej. Na koniec rozprawy Pani mgr Aksenova wyciąga przekonujące wnioski z przedstawionych rozważań teoretycznych oraz analizy konstrukcji językowych.

Pewne wątpliwości budzi stwierdzenie Autorki na str. 182: „Die Analyse der ausgewählten deutschen Beispiele zeigt, dass in deutschen Presstexten expletive Konstruktionen, existenzielle Konstruktionen und Infinitivkonstruktionen am häufigsten vorkommen“. Jeżeli analizie zostały poddane wybrane przykłady, to wypowiedź na temat częstotliwości występowania danych konstrukcji nie jest uzasadniona. Podobne zastrzeżenia budzą stwierdzenia Autorki ze str. 193 o dominacji w tekstach angielskich konstrukcji egzystencjalnych („Die Analyse der englischen Beispiele aus Presstexten zeigt, dass die existentiellen Konstruktionen in den Texten dominieren“), ze str. 205 o przewadze szeregu konstrukcji w tekstach rosyjskich („Die Analyse der russischen Beispiele aus Presstexten und der modernen Literatur Weigt, dass in Texten existentielle Konstruktionen, unpersönliche Konstruktionen im Singular und Plural und auch mit reflexiven Verben, Ellipse,

Infinitivkonstruktionen, Konstruktionen mit emphatischen Akzent dominieren“) i ze str. 214 o dominacji danych konstrukcji w tekstach w języku polskim („Die Analyse der polnischen Beispiele aus den Presstexten Weigt, dass existentielle Konstruktionen, unpersönliche Konstruktionen, Subjekthäufung, Infinitivkonstruktionen, Passivkonstruktionen dominieren“).

Moją wątpliwość budzi także zdanie Doktorantki na str. 208 dotyczące analizy przykładu nr 6 z języka polskiego. Autorka stwierdza: „In diesem Fall wird das finite Verb betont“. Czasownik osobowy występuje w omawianym przykładzie w pozycji topikalnej, ale niekoniecznie jest on w tej pozycji akcentowany, czy też podkreślony.

Reasumując należy stwierdzić, że pracę „Kongruenzabweichungen in der Relation ‘Subjekt – Prädikat – Objekt’ im Deutschen im Vergleich mit dem Englischen, Russischen und Polnischen”, której Autorką jest Pani mgr Sofya Aksenova, należy ocenić pozytywnie. Autorka wykazała się dobrym przygotowaniem merytorycznym i metodologicznym. Stwierdzam, że praca ta spełnia w pełni wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie mgr Aksenovej do dalszego toku przewodu doktorskiego.

Dr hab. Aldona Sopata, prof. UAM

Poznań, 01.06.2016